

ACC. N:R M. 14352:1-22.

Landskap: *Småland* Upptecknare *B. O. Bondesson, Lesjöfors*
Härad: *S. Möre* Berättare: "*"*
Socken: *Gullabo* Berättarens yrke: *folkskollärare*
Uppteckningsår: *1957* Född år *1884* i *Gullabo*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gudstjänst och nattvardsgång. s. 1-22. LMF 107

ACC. N:R M. 14352: /.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

GUDSTJÄNST OCH NATTVARDESGÅNG:

Avser tiden före sekelskiftet eller de senare decennierna av förra århundradet.

Gudstjänst.

Snf 107
1.

Högmässan började regelbundet klockan 10, då sammanringningen skedde och avslutades med tre klämtningar. Första ringningen skedde alltid klockan åtta på morgonen och efter en timme eller klockan nio skedde andra ringningen. Efter första ringningens slut klämtades 1 gång och efter andra två gånger och slutligen den tredje gången med tre. Då var det tid att gå in i kyrkan och då började även preludierna spelas. Vid sammanringningen var det vanligt att karlarna lyfte på hatten eller mössan, om ~~var~~ ^{de} var utanför eller på vägen till kyrkan. Även om man var inbegripen i ett livligt samtal, så hejdade man sig för ett ögonblick och lyfte på hatten, varefter samtalet fortsatte och man drog sig under tystare samtal mot ingången och då man kom inom kyrkdörren blev det mol tyst och envar sökte sig bort till den kyrkstol, där han hade rätt att ta plats.

På landet eller i sockenkyrkan var det i regel högmässa varje söndag och den började regelbundet klockan 10. Aftonsång var inte vanligt, då högmässa hållits på förmiddagen.

ACC. N:R M. 14352:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om nattvardsgånga samtidigt skedde kallades det högmässa med nattvardsgång. Gudstjänsterna besöktes av såväl barn som ungdom och äldre personer.

Det var inte möjligt för alla familjens medlemmar att under samma söndag besöka kyrkan, därtill var arbetet vid lantbruket alltför bundet för tillsyn även under söndag, då djuren skulle ha tillsyn och skötsel. Det hörde till de nödvändiga sysslorna, som man inte får underlåta.

Somliga högmässor hade en större betydelse och var talrika re besökta. Utom de stora högtidernas högmässor var det böndagarna trefaldighetssöndagen och första adventsöndagen som man inte gärna försakade att besöka.

Vissa söndagar var det vanligt att besöka andra kyrkor och då färdades man dit antingen till fots eller med skjuts.

Så var det en gammal sed, att Gullabo sockenboar skulle besöka Vissefjärda andra söndagen i augusti. Då reste man även till Holmsjö till "stora mässan" som det hette.

Kristi himmelfärdsdag eller helga torsdag, som den kallas här i trakten var det vanligt att vissefjärdabearna skulle besöka Gullabo kyrka. Den seden var rådande in på detta århundrade. Numera är den bortlagd. Det hände även att en del folk från Elekinge besökte de småländska gränsocknarnas kyrkor vid dessa tillfällen.

ACC. N:R M. 14352:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

Det var ju alltid en viss nyfikenhet att få höra en ny präst och det fanns alltid de präster som hade ord om sig att vara framstående predikanter, och det hände därför att folk efter många år kunde citera stycken ur en predikan vid det tillfälliga besöket i den främmande kyrkan.

Då man gick till gudstjänsten, klädde man sig alltid i kyrkstass allt efter råd och lägenhet. Man gick aldrig till kyrkan i arbetskläder, fast den fattige inte hade så stora möjligheter att variera sin klädsel. Därför kunde man få se fattiga arbetare i storstövlar och en tjock halsduk och utan ytterrock om det var vinter, under sommartiden hade man känger eller snörskor och för övrigt barhalsad med skjortlinnigen om halsen.

Den mera välförseende hade särskild helgdagsstass allteftersom ekonomien tillät. Det hände även att den som inte var så noga vid ombytet av finare kläder tog nya och fina kläder på utan att byta rena underkläder. Det kunde man ju inte så noga se, men att det inte var rekommenderande för personen ifråga är antagligt, och därvid uppkom ett ordstäv i trakten av följande lydelse: "Söndagsbloss och vardagkrås passar illa ohop."

Under långfredagen och då man gick till nattvarden skulle man vara svartklädd. Det kunde ibland hända att den fattige ibland lånade passahde plagg för att kunna besöka kyrkan.

ACC. N:R M. 14352:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Man färdades till kyrkan både efter häst och till fots. I för-
ra fallet, om vägen var lång och då man hade häst till förfogan-
de, eljest måste man gå även om vägen var lång och inga utsikter
att få skjuts fanns. Den som bodde avlägset från kyrkan $\frac{1}{2}$ mil
eller längre och hade häst, brukade alltid att åka till guds-
tjänsten och hade förden skull stall i närheten av kyrkan och
kunde där ställa in hästen eller hästarna under kyrkobesöket.

Vissefjärda var känt för sina prydliga och välordnade kyrk-
stallar, som efter motorismens genombrott blivit helt överflö-
diga. Socknen är stor och vägarna fram till kyrkan från de av-
lägsna byarna är långa. Samma planmässighet i kyrkstallar har
varken Gullabo eller Torsås församlingar att uppvisa.

Det var givetvis endast bönderna och de som ägde häst och
vagn~~X~~, som kunde åka till kyrkan. De andra hade att gående kom-
ma fram om vägen var lång eller kort.

Därvid brukade man allmänt använda kända genvägar eller
"tvärtomsvägar", som de kallades enligt traktens idiom. Det var
genvägar som avkortade distansen i hög grad, och de löpte rakt
genom skogen. Dessa vägar användes inte blott som färdevägar
till och från kyrkan utan även då man i allmänhet ville nå
fortare fram till en plats. Men det var en nödvändig sak att
man väl kände till dem, då de förgrenade sig åt skilda håll.

4.

ACC. N:R M. 14352:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vid färden till kyrkan hade man ibland matsäck med sig och där till vanligen en "lommaflaska" med brännvin. Det hade man då i den s.k. vagnslådan under fjädervagnens åksäte. Då vägen var lång pustade man på vissa platser och åt av dethavda förrådet.

Kom någon utsocknes farandes till kyrkan var det inte värt att lämna kvar mat och brännvin i vagnen medan man var i kyrkan, för då kunde det hända att varorna blivit tullade eller rent av förbrukade medan ^{man} var i högmässan. Den som bodde i närheten hade aldrig någon förtäring med sig, i så fall var det endast under juldagen, då det hände att personer mera eller mindre berusade sökte sig in i kyrkan, för att bli utvisade, om de störde gudstjänsten vilket även kunde hända.

Under sommaren och för övrigt då väderleken medgav det, samlades man utanför kyrkan för att samtala tills sammanringningen skedde. Då stod alltid kvinnorna för sig till vänster om kyrktrappan och männen till höger. De tågade nu samtliga in och tog plats sina respektive kyrkstolar, männen på höger sida och kvinnorna på den vänstra. Man skilde noga mellan mans- och kvinnsida. Kyrkstolarna var slutna och numrerade, och man var noga med att ta plats just i den stol, man hade "hemorts rätt" i. Därför var det ofta man kunde få se somliga kyrkstolar fullsatta till trängsel då andra däremot var i det närmaste tomma.

Till kyrkan gick man inte blott för att höra predikan utan även för att få spörja nyheter och komma i förbindelse med en del personer rörande köpenskap och tillfällig eller stadigvarande arbetskraft. Där fick man reda på om någon var allvarligt sjuk, då prästen från predikstolen kungjorde, att den eller den personen önskade församlingens förböner mot sjukdom, varav han drabbats, men där pålystes ^{även} kungörelse om auktioner, läkare, mottagning, vaccination, vägunderhållning, resterande skattebetalare m.m.

Där gjordes affärer upp om hästar och dragare och där fick man reda på det tillfälliga arbetsfolket man behövde under slätter och skörd. Den som behövde en te- eller frånoxe kunde alltid även någon kyrkobesökande få reda på vart han skulle vända sig för att få köpa vad han behövde. Den som behövde städja en dräng eller piga kunde alltid få anvisning till vem han skulle vända sig. Vad det än var fråga om, så kunde man få reda på det av någon kyrkobesökare. Kyrkbacken var en nyhetsförmedlingsplats under äldre tid lika tillförlitlig som en tidningsannons. För den som behövde köpa något fanns alltid råd där, likaväl som för den som hade något att sälja. Där fanns alltid någon, som visste, vad man betalade för havre och råg och vilket pris, som gällde skilda slags skogsprodukter m.m.

ACC. N:R M. 14352:7

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Under sen senaste hundra åren har inte någon krog funnits i närheten av kyrkan, men på vägen från den var ett känt brännvinsförsäljningsställe vid Vystabacken i närheten av Bälsabacken. Där bodde en beryktad person kallad Vyst-Anten under 1850-talet och han ^abrände och sålde brännvin till de vägfarande. Det var såväl kyrkfolk som andra som trakterades med brännvin till billigt pris. Vid sekelskiftet och några decennier dessförinnan förekom ingen spritförsäljning här eller på andra ställen. Det var däremot vanligt att man bjöd på en kyrksup i hemmet, då någon från kyrkan följde med hem till en vän eller bekant. Det hände ju ofta att man fick sällskap på vägen från kyrkan, och då blev man bjuden på en s.k. kyrksup. Den måttlige lät det vara med 1 eller 2 supar, men den som inte kunde hålla måtta söp sig berusad.

Stolshugget kallades den första platsen i kyrkstolen, och den var vanligen reserverad för någon äldre eller ansedd person. Om han därför kom bland de första fick han resa sig upp och låta envar passera förbi, tills alla platser var upptagna. Det inte vanligt att låta en äldre person flytta på sig, då han en gång tagit plats i stolshugget. Då det var många byar, som fick samsas om samma kyrkstol kunde det många gånger vara svårt att avgöra vem som tillkom den första platsen.

7

ACC. NR M. 14352:8.

8
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ibland hände att somliga personer som var långsamma av sig i såväl arbetet som allt annat inte kom i tid till högmässan och då inte ville komma indråsandes mitt i gudstjänsten stannade utanför kyrkan tills högmässan var över.

8.

Det var personer som saknade större intresse för kyrkan och vad som där skedde. Varje by hade sin bestämda plats eller stol, men under jul och nyår, då det var synnerligen stor trängsel, fick man ta plats, vad man kunde. Den som kom sist fick stå i gången, som brukade vara fylld av folk ända från ingången.

Att det många gånger var illa ställt med ordning och kyrkotukt, särskild vid jultiden vid ottan. Det var inte alls ovanligt att en del mer eller mindre brusade personer kom in i kyrkan och väsnades. Då brukade kyrkans vaktmästare inskrida och tysta ner den störande och visa ut honom. Det var nog ingen som vågade att föra oljud och trilskas mot kyrkotukten utan vid tillsegelsen lommade man vanligen ut.

Klädseln bland de besökande varierade i hög grad. Ytterrock kom på modet här först mot slutet av förra århundradet. Dessförinnan hade man s.k. stortröja eller kortrock och helsbeklädnaden var yllehalsduk bland arbetare och drängar. En del av bönderna hade linne krage med bröstveck och somliga hade papperkrage under 1800-talet.

8

ACC. N:R M. 14352:9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Under vintertid eldade man i kyrkan i järnkaminer. De var stora
^{och} värmda bra. Redan dagen före högmässa var kyrkvaktmästaren där
och eldade, så att lokalerna kändes ljumma och värma, då gudstjär-
sten började. Det tog lång tid innan det stora rummet blivit upp-
värrat och det kändes kallt därinne en bit från själva eldstaden.

Dessutom var det ett ständigt drag från den ständigt öppnade
och åter stängda dörren, då kyrkfolket skulle in. De kom alltid
lite i sänder, varför det var ett ^{jämnt} ständigt drag från dörren.

Man satt vanligen med ytterplaggen på sig under hela predi-
kan. Kvinnorna med kappor, schalar, ylleduker och tröjor och kar-
larna med tjocka rockar eller stortröjor. Endast de som satt nä-
ra kaminen kunde lägga av sig överplaggen, de övriga satt med
dem på sig under hela kyrkobesöket.

Under julottan och vid nyår, då även ofta alltid hölls, brukade
det på grund av den stora folkträngseln som då rådde alltid va-
ra alltför varmt, då en massa levande ljus brann överallt i lo-
kalen.

Kvinnorna hade alltid kryddkvast med sig till kyrkan un-
der sommarmånaderna, då det fanns blommor från den egna blomsäng-
en. Det var doftande kryddkvastar av lavendel och åbrodd, timjan
och isop etc. och längre fram på hösten hade man reseda, lövkojs
och luktärt m. fl. sorter. Under vintertid hade man luktdosan med
svamp indränkt med eau de cologne.

9.

ACC. N:R M. 1.435.2:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Under gudstjänsten skedde aldrig någon förtäring inne i kyrkan, men däremot var det vanligt att man utanför på själva kyrkbacken åt av medhavda smörgåsar e.d. och drack ur "lommaflaskan" som vanlige innehöll brännvin. Det kunde ske både vid kyrkstallarna och under vägen hem.

Någon särskild vakt utom kyrkvakten, vilken det ålåg bl.a. att haspa och haspa upp dörrarna under själva altartjänsten, förekom inte. Under det att prästen stod i altaret fick ingen komma in och därvid störa gudstjänsten. Då prästen efter förrättad altartjänst gick upp på predikstolen, öppnades dörrarna åter och eventuella utanför fick då gå in.

Under sommartiden särskilt vid midsommar brukade man löva i kyrkan med björkar, som ställdes vid dörrarna och vid de svarta kaminerna, som därigenom skyddades, så att den svarta kalla färgen inte framträdde så öppet under själva högsommarsdagen.

Efter jul och nyår samlades kyrkorådet och då hölls en mera i tysthet anordnad auktion på överblivna ljusstumper. Genom kyrkorådets försorg hade ljus inköts och genom att anordna en auktion på de överblivna gjorde man sig kvitt resterna på det mest ekonomiska viset.

Alla dylika mindre utgifter eller inkomster bestämde kyrkorådet om, utannatt man först inväntade något stämmobeslut därom.

ACC. N:R M. 14352: //

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Något allmänt knäfall förekom inte i kyrkan förr, fast man kanske kunde få se en och annan särskilt tagen av dagens predikan fallapå knä. Det var däremot en vanlig sed bland alla, att man vid inträdet i kyrkstolen efter att ha satt sig till ro lutade sig ner mot bänken med handen för pannan att läsa en tyst bön.

Många gjorde det av vana för att inte skilja sig från mängden och lade ingen större andakt däri. Det förekom dock inte, vad jag är känt till, att någon gjorde korstecknet, utan dengångse ritualen följdes noggrant.

Att begravningsfolket blev sittande under hela tiden, såsom seden är i somliga delar av landet, är inte känt här och har troligen inte förekommit.

Predikosättet under äldre tid i denna trakt var liksom annorstädes långsamt med tidsutdräkt över det vanliga i nutiden. Det blev alltför pokostande för en del kyrkobesökande både män och kvinnor och det hände därför, att de som hade lång väg och gått till fots var trötta, och det dröjde därför inte lång stund efter det de satt sig ner i kyrkstolen, förrän de somnade och vaknade av en knuff från sidokamraten att stå upp vid avslutningen.

Högmässan började alltid klockan 10 och varade omkring 2 timmar innan det var slut. Någon hänsyn till kylan togs inte och någon avkortning för den skull förekom inte.

//.

ACC. N:R M. 14352:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om prästen under altartjänsten i forna tider hade en vit duk i handen är inte känt här. Det är möjligt, att det förekomit för länge sedna. Altartjänsten ansågs som det mest betydelsefulla momentet i gudstjänsten, och då skulle den största ordning råda inom kyrkans väggar, och då fick ingen komma eller gå. Den som var ute fick stanna där tills altartjänsten var över, och för att hindra folk från att gå in och ut vid det tillfället, haspades dörrarna.

Det var kyrkovaktmästaren som hade ansvaret för att dörrarna stängdes i rätt tid och öppnades åter, då prästen gick från altaret. Då kunde de som blivit stående utanför få komma in för att höra predikan ^{och/} tillkännagivanden från predikstolen.

Sången i kyrkan leddes av klockaren, som ansvarade för den från början till slut, under den tid då ännu ingen orgel fanns. I de större församlingarna Vissefjärda, Torsås och Söderåkra ha man haft kyrkorgel sen lång tid tillbaka. Det var endast Gullabo som saknade kyrkorgel till omkring mitten av 1800-talet. Församlingen var annex till Torsås och där till liten till ytvidd och befolkning. Man var dessutom inte villig till några större utgifter för gudstjänsten och kyrkobesökarna.

Många av sockenboarna i Gullabo eller i Torsås kapellförsamling, som socknen kallades ända fram till 1870-talet, hade sina

ACC. NR M. 14352:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

13.

familjegravar i Torsås och det var endast fattiga personer som begravdes i Gullabo länge^{re} tillbaka i tiden. Under sin livstid uttalade många personer en önskan att inte bli begravda i kapellförsamlingen, för där fanns ingen präst begravnen som kunde predika för de döda under Julnatten. Det var nämligen en allmän tro bland folket under äldre tid, att alla döda steg upp ur sina gravar och gick in i kyrkan för att fira jul, och därvid predikade en av de avlidna^{och} i vid kyrkan begravda prästerna. Men då ingen präst blivit begravd där kunde alltså ingen predikan hållas för de döda och det var därför många som under sin livstid uttalade en önskan att bli begravd vid Torsås i stället för kapellkyrkogården. Det var emellertid under 1850-talet som dylika önskningar kunde uttalas. Sen den tiden har uppfattningen förändrats om begravningsplats och de dödas julotta.

Psalmerna för söndagen bestämde prästen och klockaren ledpsalmsången. Därvid hade han alltid god hjälp även del röstbegävade personer. Det förkom även att sångföreningar bildades och man sjöng då efter chevska metoden och presterade därvid en mycket uppskattad sång.

Att psalmodikon använts i kyrkan är inte bekant, men det fanns enstaka personer som trakterade detta instrument i hemmet. En bland dessa var bonden Sven Petersson i Gullaboås. Han dog

ACC. N:R M. 14352:14

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vid tiden av sekelskiftet, och instrumentet har sen dess inte varit i bruk. Det är numera förstört.

Förbön för sjuka personer förekom nästan varje söndag. En stående fråga av de hemnavarande till den som besökt kyrkan på söndagen var: "Bads det för någon idag?" Man fick på så vis reda på om någon bekant eller annan person var svårt sjuk och kanske snart dog. Församlingens förbön begärdes inte utan det var fråga om en allvarlig sjukdom. Att någon särskild kyrka i detta fall skulle haft mera kraft än andra, är inte känt.

Under såväl pålysningar, tacksägelse efter avlidna, kungörelser och andra meddelanden från predikstolen satt alla kyrkosökarna kvar på sina platser.

Efter det kungörelserna läst upp troppade folket av och gick ut, och därvid följdes ingen viss ordning, utan det hela skedde i en lugn och stillsam ström.

Vid lysning till äktenskap begärde mannen att få "ljus" på söndagen. Det äldre uttrycket för lysa var ljusa. "Det ljuste" för någon eller "i dag ljuste det för N!K" etc.

När Sven i Kyrkebo kom till kyrkoherde Sabelström i Forsås med följande begäran: "Jag vill ha ljus på söndag", svarade Sabelström: "Det vill jag med, för annars ser jag inte att predika".

Att prästen visat mannarn vid det tal som han vanligen höll

14.

ACC. N:R M. 14352:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

15,

höll vid graven över den döde, kan man inte säga, men det är ju en känd sak, att han lade sina ord allt efter stundens krav. Hade den begravde under livstiden varit en framstående person så påtalade prästen det, och var han en mera betydelseperson sådes inte så mycket. Och därmed var man å omse sidor tillfredsställd.

Kollekt upptogs i kyrkhåven, och det var då vanligen kyrkovårdarna som gick med håven. Därvid började man längst fram och fortsatte å omse sidor ända ner till sista stolen. Någon växling av pengar i håven förekom inte. Hade man inte passande mynt lät man håven gå förbi utan att lägga något i den.

Man tog uppkollekt till fattiga studerande vanligen de som studerade till präster. Det kallades att man tog upp "offer" till studeranden F.N. Det kunde ske samtidigt som prästen eller studenten ifråga predikade i kyrkan.

Något förhör efter predikan förekom inte annat än i samband med husförhör eller läsmöte, som det kallas här i orten. Under senare delen av 1800-talet skedde läsmötet i kyrkan och därvid utfrågades församlingen och lade då i dagen mer eller mindre kunskap om de heliga tingen. Många lustiga svar på en del kanske svårförstådda frågor gavs, och prästen nöjde sig ofta därmed.

Prästen frågade en gumma följande: "Vad kallas en människa som

15

fått syndernas förlåtelse"? Svaret kom genast: "Syndaförlåtare " Det var bitsman Yzas hustru kallad Yxa-Marian, som gav svaret. En annan gång frågade prästen den församlade: "Vad var Judas för en man?" och fick till svar: "Iskariot." På det svaret gavs ingen vidare förklaring av prästen, varför den som gav svaret, byskräddare Håkan Snell, kallad Snella-Håkan från Skörebo, sade efteråt att "prästen blev schvarslös" (Det äldre uttalet av ord som börjar med sv uttalades med sj-ljud såsom svar och Sven etc.)

Något förhör efter predikans slut förekom inte av varken prästen eller någon annan. Om så varit förhållandet för längre tid tillbaka, är inte känt.

Efter gudstjänstens slut gick man ut ur kyrkan i sakta mak utan någon som helst brådska. Men då man kom utanför kyrkdörren skyndade man på för att komma iväg hem så fort som möjligt, om man inte hade något särskilt ärende att uträtta i samband med kyrkobesöket. Det hände som förut nämnts att man gjorde upp affärer eller ändå viktiga angelägenheter i samband med kyrkobesöket. Det hände dessutom ofta, att den som hade långt till handelsboden, brukade stanna till på hemvägen hos någon handlare och göra nödvändiga uppköp, som man for vägen fram och förhandlaren affär.

Vid hemkomsten var det brukligt att man skulle förde hemmavarande relatera allt vad man sett och hört och det

ACC. N:R M. 14352:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

man varit med om
under dagen. Man berättade om prästen och predikan och om bröl-
lop, barnsöl, döda och begravning m.m. Då kom grannarna över från
granngården för att spörja, ifall de inte ^{själva} varit i kyrkan, ty den
som kom från kyrkan hade alltid en hel del nyheter att förtälja.

Tidningar var långt ifrån en allmän egendom och några nyheter
utom dem man fick i kyrkan och inefficiellt skvallervägen kunde
de man inte erhålla. Därför var den som kom från kyrkan alltid
mera eller mindre fullproppad av nyheter om allt möjligt som
i första hand rörde trakten omkring.

En gång varje månad brukade prästen hålla predikan hos nå-
gon bonde eller i skolhuset i de avlägsna byarna i socknens
utkant. Det var huvudsakligen byarna mot blekingegränsen och
andra avlägsna byar i närheten av de övriga sockengränserna.
Vid sådana tillfällen kunde det vara både festligt och även
motsatsen. Det hände att berusade personer kom dit och det var
många gånger svårt att dem i styr och stillhet, och några hård-
handskar ville man inte gärna använda.

Den här nedskrivna berättelsen kan hänföra sig till tiden
före sekelskiftet, då ännu inte de modernare folkrörelserna brä-
tit fram eller skolan ännu inte hunnit ilnämnevärld grad verka
för upplysning och hyfs bland det gemena folket.

NATTVARDSGÅNGEN!

Att begå nattvarden i kyrkan kallas här i trakten att gå till "skrift". Det kan även heta "att skifta sig". I regel gick man till skrift fyra gånger om året och kanske dessemellan.

Genom pålysning i kyrkan kungjordes nattvardsgång och då fick den som skulle skriftas anmäla sig hos klockaren under veckans lopp, så tidigt att prästen hade uppgift om huru många som tänkte begå nattvarden den följande söndagen. De söndagar som var särskilt omtalade i samband med nattvardsgång var trefaldighetssöndag, allgelgonadag och första adventsöndag. Dessutom begicks nattvarden vid de större helgerna.

I gångna tider var det aldrig fråga om att inställa nattvarden på grund av att deltagare fattades. Det fanns alltid folk vid alla tillfällen, som önskade att gå till nattvarden. Huru ofta och när man borde gå till nattvarden var helt olika efter vars och ens uppfattning.

Både husbondefolk och tjänare kunde begå nattvarden samtidigt. Där fick inte visas någon mannamän, tiggaren eller rotehjonet såväl som bondhustrun. Det kunde ibland hända att man talade sins emellan om huru prästen borde ha haft en servett e.d. och ~~to~~kat av bågaren efter varje person. Det förekom nämligen inte på en del platser eller kyrkor.

ACC. N:R M. 14352:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

19.

Det var nog i allmänhet många gånge^{sa}, att man gick till nattvarden, innan man företog sig något viktigt ärende eller utförde något allvarligt uppdrag, även om det gällde en förbrytelse; då var det möjligen för att leda bort misstankarna från sig.

~~En bonde i byn Övraby i Söderåkra socken gick till nattvarden söndagen före han med berätt mod mördade en fordringsägare. Det är möjligt, att han trodde, att eventuella misstankar mot honom därmed skulle försvinna, då han ^{vid} nattvarens begående visade en kristlig inställning till Guds ord och sakramenten. -~~

Att någon gärningsman blivit nekad nattvarden är inte bekant här under senare tid. Dessutom har inte enskild kommunion förekommit annat än vid sjukdom, då den sjuke inte orkat delta i den allmänna nattvarden i kyrkan.

Likaså är det inte bekant här i trakten att någon nattvardsgäst fått mottaga vinet ur kalkens fot.

Överblivet vin hölls tillbaka i förvaringskärlet, då det blev något över. För övrigt var i allmänhet inte kyrkvärdarna mera nogräknande än att de hellre drack ur resten än låta det gå tillbaka eller förfaras.

Brödet anskaffades genom prästens försorg och kallades endast bröd. Överblivna oblater lades tillbaka och förvarades av prästen eller i kyrkan av kyrkvärdarna.

ACC. N:R M. 14352:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vid anmälningentill nattvardsgång erlades ingen avgift, vad be-
kant^t är i Gullabo församling och antagligen inte heller i de
andra gränsocknarna mot Blekinge inom S.Möre härad. Inteheller
har det förekommit att gåvor överlämnats till prästem samtidigt
som anmälan till nattvardsgång skedde. För övrigt skedde anmäl-
ningen till klockaren.

Något benämnt nattvardspoletter är inte känt här i trakten.
Allmänt skriftermål ägde rum samtidigt med nattvardsgån^g och var
mot slutet av århundradet inte så strängt hållet. Det förekom
inte några frågor rörande ens kristendoms-kunskap. Man ansåg att
skolan då bibringat de nödvändiga kunskaperna och dessutom hade
prästen vid husförhören gjort sig underkunnig om folkets krist-
liga vandel och dess kunskaper i bibeln.

Dessutom var man inte så fordrande beträffande anmälan om del-
tagande i nattvarden. Men den allmänna anständigheten fordrade
att man skulle vara snyggt klädd efter bästa råd och visa ett
hedrande uppförande både för och efter nattvarden.

Dräkten borde vara svart och för övrigt skulle klädseln vara
diskret och i avsaknad av färgrika inslag. Nattvardsdräkten kom
på så vis att skilja sig från klädseln i övriga fall.

Några särskilda platser i kyrkan hade nattvardsgö-ster
inte utan en och var satt i den kyrkstol byn hade rätt uti.

ACC. N:R M. 14352:21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Alltför stora plagg såsom pälsar och kappor lades av i stolen, då man gick fram till altarringen.

31.

Man gick inte efter någon rangordning, då man gick fram till altarringen. Därför hände, att tiggumman blev sidokamrat med en ung flicka eller hustru, och det tyckte man inte var så trevligt. Om det händelsevis uppstod kö vid altarringen ordnade prästen med kyrkvärdarnas hjälp det dela.

Att buga och niga efter nattvardens delfående då man reste sig upp efter knäfallet förekom ofta och iaktogs strängt av särskilt äldre personer kända för fromhet i levernet.

Några särskilda föreskrifter rörande uppförande efter det man begått nattvarden fanns inte skrivna men väl oskrivna. Man skulle då, om man var ansedd som en redbar och rättskaffens person, från kyrkan bege sig hem och leva lugnt och stillsamt åtminstone den dagen. Men det var inte alla som följde den regeln utan t.o.m. cyklade omkring på vägarna. Det var vid den tiden cykeln började bli känd och en och annans tillhörighet och då var det med en viss tillfredsställelse man for ikring, även om det var samma söndag man gått till nattvarden.

Vad mat och maträtter beträffar skulle man den dag man begått nattvarden leva nyktert och tillbakadraget. Om någon traditionell maträtt förekommit under äldre tid är inte bekant eller omtalat.

ACC. N:R M.14352:22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Då någon var allvarligt sjuk kallades prästen dit för att ta
la med den sjuke. Det var ett slags förberedelse för att möta
döden och ge den sjuke nattvarden. Därvid talade prästen trös-
tens ord och lugnade honom eller henne med bibelns ord. Dräige-
~~nom bibringades den sjuke en viss tillförsikt på det kommande~~
ovissa. Prästerna verkade därigenom lugnande och vederkvickande
på den sjuke och många gånger hårt deprimerade.

Prästens gärning var därför av mycket stor betydelse. För
såväl den enskilde som hela familjen, och somliga präster var
kända för de trösterika ord de hade att säga till de efter-
levande, då någon av familjens medlemmar gått bort.

Mot slutet av förra århundradet vann den frikyrkliga rö-
relsen insteg i bygden och därmed förlorade prästerna delvis
den betydelse de dittills haft, idet att många numera sökte
sin tröst hos lekmannapredikanten.

22.